

Висновки. Аналіз експериментального матеріалу довів залежність між впровадженням у навчальний процес індивідуальних, творчих задач і формуванням творчих здібностей учнів, розвитком педагогічної культури. Була встановлено, чим різноманітніші і цікавіші індивідуальні задачі, ситуації, тим активніше студенти їх виконують, а значить краще формуються творчі здібності, а звідси і підвищуються педагогічна культура майбутніх педагогів

Перспективи. Проведене дослідження показало значення впровадження результатів у практику сучасної вищої школи, але не вичерпує змісту проблеми, що вивчається. Надалі ця робота вимагає розробки конкретних ситуацій, які носять особистісний характер у розвитку професійної культури майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Равен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы / Пер.с англ. – М., 2001. – 142 с.
2. Слостенин В.А. Формирование личности советской школы в процессе профессиональной подготовки. – М.: Просвещение, 1976. – 160 с.
3. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М., 1996. – 308 с.
4. Хоружа Л.Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: Теорія і практика. – К.: Преса України, 2003. – 320 с.
5. Слостенин В.А., Чижикова Г.И. Введение в педагогическую аксеологию. – М.: Академия, 2003. – 192 с.
6. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К., 2004. – С. 16-25.
7. Чернышев А.С. Практикум по решению конфликтных педагогических ситуаций. – М., Педагогическое общество России, 1999. – 186 с.
8. Лозова В.І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів освіти // Педагогічна підготовка вищих навчальних закладів: Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції. – Харків: ОВС, 2002. – 164 с.
9. Карпова Л.Г. Сутність професійної підготовки викладача // Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів: Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції. – Харків: ОВС, 2002. – 164 с.
10. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти). – Харків, 1998. – 300 с.

УДК 371

Л.А. Пермінова

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ САМООСВІТИ

У статті розкрито педагогічні умови професійної самоосвіти вчителів початкових класів. Висвітлено принципи організації їх самостійної освітньої діяльності.

In the article the pedagogical conditions of the professional self-instruction of the teachers of low-order classes are opened. The principles of the organization of their independent educational activity are also opened.

Освіта, будучи за своєю природою творчо-пізнавально-діяльнісною, постійно сприяє орієнтації людини на самореалізацію, на моделювання професійного як сьогодення, так і майбутнього. Саме тому введення в Україні системи ступеневої освіти покликано забезпечити постійне підвищення кваліфікації кадрів, поглиблення і розширення професійних знань, одержання освітньо-професійних і освітньо-наукових ступенів.

Ступеневість передбачає єдність, взаємозумовленість, наступність цільових функцій усіх ланок, що становлять сутність професійної освіти. Особлива увага при цьому акцентується на такій складовій освітнього процесу, як самоосвіта. Йдеться про післядипломну освіту, проблема організації якої в сучасних умовах набуває особливої актуальності.

Незважаючи на різні підходи до визначення професійних умінь, які забезпечують реалізацію педагогічної діяльності, дослідженнями Н.В.Кузьміної, С.Д.Максименко, К.К.Платонова, В.В.Рибалка, Б.М.Теплова, О.І.Щербакова було доведено їх діалектичний взаємозв'язок зі здібностями, спрямованістю, потребами, вольовими якостями і характерологічними рисами особистості. Відносно формування професійних педагогічних умінь, то вивчались вони переважно в контексті закономірностей засвоєння знань і формування навичок педагогічних кадрів (В.П.Безпалько, О.І.Бульвінська, К.М.Гуревич, Г.С.Данілова, В.А.Семиченко, С.О.Сисоєва, О.О.Степанов, Н.Ф.Тализіна).

Аналіз і узагальнення матеріалів досліджень сучасних педагогів і психологів показали, що визначені професіограмою уміння вчителя початкового навчання, які забезпечують реалізацію основних їх функцій (конструктивної, організаторської, комунікативної, гностичної), можуть ефективно розвиватися і бути базовими для зростання професійної майстерності лише в умовах чітко змодельованого цілеспрямованого навчання в системі підвищення кваліфікації, яка передбачає важливу складову саморозвитку – самоосвіту.

Підвищення уваги до самоосвіти педагогів як у процесі їх практичної діяльності, так і в процесі післядипломного навчання, наближує систему до реальних освітніх потреб фахівців, сприяє реалізації професійних і життєвих цілей педагогів. Для педагога самоосвіта – необхідна умова його професіоналізму, підвищення педагогічної майстерності. На жаль, визначення ролі самоосвіти як складової підвищення професійної майстерності педагогічних кадрів досі не знайшли свого розв'язання.

Метою статті є обґрунтування педагогічних умов професійної самоосвіти вчителів початкових класів.

Самоосвіта вчителя спрямована на системно-цілісне формування його професійних знань і вмінь. З погляду змісту самоосвітньої діяльності вона складається з таких аспектів, як педагогічний – навчально-виховна та методична діяльність; психологічний – діагностична та консультативна діяльність; соціальний – участь у міжособистісних взаємодіях.

Найбільшу увагу в процесі роботи з підвищення фахової майстерності, зокрема самоосвіти, педагогу слід приділяти інформаційній складовій, формуванню вміння аналізувати власну діяльність, стан навчально-виховного процесу та діяльність колег; концентрації своїх зусиль для досягнення поставленої мети, конкретних цілей, завдань; оптимально відбирати зміст, необхідні форми й методи діяльності; бачити, розуміти й усвідомлювати проблеми, визначати загальні цілі, уміння виокремлювати пріоритети, вибудовувати завдання і знаходити адекватні їм ресурси; прогнозувати, проектувати і планувати свою роботу; володіти методами самоконтролю й самооцінки педагогічного діагностування; співпрацювати й спілкуватися з оточенням у мажорній тональності.

Як відомо, самоосвіта включає науково-дослідницьку, експериментальну роботу з певної проблеми; вивчення наукової, педагогічної, психологічної та методичної літератури; участь у колективних та групових формах методичної роботи навчального закладу та районного методичного кабінету; вивчення педагогічного досвіду (безпосередньо – колег у навчальному закладі, опосередковано – через літературу); практичну апробацію власних матеріалів. Основною метою самоосвітньої діяльності вчителів є створення власної професійної “Я–концепції”, яка відображає педагогічне кредо вчителя.

Результати аналізу відповідної літератури і узагальнення практичного педагогічного досвіду показують, що в основу організації самоосвіти вчителя доцільно покласти наступні принципи:

- зв'язок самоосвіти з практичною діяльністю педагога;

- взаємозв'язок наукових і методичних знань в підходах до розв'язання педагогічних проблем;
- відповідність змісту самоосвіти рівню підготовки та кваліфікації вчителя, його інтересам і нахилам;
- систематичність і послідовність процесу самоосвітньої підготовки.

Одним із видів педагогічної самоосвітньої діяльності є підготовка до курсів підвищення кваліфікації, яка спонукає залучення вчителів до виконання докурсових завдань, що мають на меті: встановити рівень професійної компетентності вчителя, в складі якої можна визначити такі ключові компетентності як предметна, пізнавальна, соціальна, особистісна, методологічна.

Значення цього виду діяльності посилюється в період реформування освітньої галузі, коли її завданням стає не тільки підтримка певного рівня фахової компетентності, а й ознайомлення вчителів з новими ідеями, що лежать в основі сучасної педагогічної концепції; опанування новими технологіями навчання тощо. В зв'язку з цим набувають актуальності нові підходи до організації роботи з учителями в міжкурсовий період, серед яких провідну роль відіграє дистанційне навчання. На жаль, така форма навчання не є поширеною в регіоні на відміну від практики організації самоосвіти педагогічних кадрів, метою яких в умовах реформування освітніх процесів має стати:

- формування здатності вчителів до швидкої адаптації в умовах зміни вимог і підходів до організації навчального процесу;
- розвиток умінь прогнозувати як позитивні так і негативні моменти на кожному етапі реформи та організовувати корекційну роботу;
- усвідомлене розуміння необхідності внесення змін до процесу функціонування освітньої галузі;
- формування комплексу професійних компетенцій, необхідних для розв'язання основних завдань, пов'язаних з оновленням шкільної освіти тощо.

Одержані в результаті дослідження дані засвідчують що, технологія організації самоосвіти педагогів може бути реалізована покроково:

Перший крок – установчий, передбачає створення певного настрою до самостійної роботи; вибір мети роботи, виходячи з науково-методичної теми (проблеми) школи; формулювання особистої індивідуальної теми, осмислення послідовності своїх дій.

Другий – навчаючий, на якому педагог знайомиться з психолого-педагогічною та методичною літературою з обраної проблеми освіти.

Третій – практичний, під час якого відбувається нагромадження педагогічних фактів, їх добір та аналіз, перевірка нових і методів роботи, постановка експериментів. Практична робота продовжує; супроводжуватися вивченням літератури.

На четвертому кроці є важливим теоретичне осмислення, аналіз і узагальнення нагромаджених педагогічних фактів. На цьому етапі доцільно організувати колективне обговорення прочитаної педагогічної літератури; творчі звіти про хід самоосвіти на засіданнях МО чи кафедри, на районних МО; відвідування з наступним обговоренням відкритих уроків з обраної проблеми та інші колективні форми роботи.

П'ятий – підсумково-контрольний, де педагог має підбити підсумки своєї самостійної роботи, узагальнити спостереження, оформити результати. При цьому головним виступає опис проведеної роботи й установлених фактів, їх аналіз, теоретичне обґрунтування результатів, формулювання загальних висновків та визначення перспектив у роботі.

Система самоосвітньої роботи вчителя передбачає: поточні і перспективне планування; підбір раціональних форм та способів засвоєння і збереження інформації; оволодіння методикою аналізу і способами узагальнення свого та колективного педагогічного досвіду; поступове освоєння методів дослідницької та експериментальної роботи.

План самоосвіти вчителя повинен містити: перелік літератури, яку планується опрацювати; визначені форми самоосвіти; термін завершення роботи; передбачувані

результати (підготовка доповіді, виступ на засіданні МО, поурочне планування, опис досвіду роботи, оформлення результатів у вигляді звіту тощо).

Зібраний в процесі самоосвіти матеріал, доцільно розподіляти на окремі теми і зберігати у вигляді карток, спеціальних зошитів, тематичних папок, особистого педагогічного щоденника.

Таким чином, самоосвіта педагогічних кадрів являє собою органічну складову безперервної професійної освіти. Її специфіка полягає в тому, що в процесі самоосвіти суб'єкт і об'єкт освіти виступають в одній особі. Відмінною рисою самоосвіти педагога є те, що результатом такої роботи виступає ефект розвитку учнів, а не тільки власне самоудосконалення в особистому та професійному планах.

Результати нашого дослідження переконують, що організаційно-педагогічні умови успішної самоосвіти вчителів є забезпечення:

- активності вчителя у опануванні знаннями, методами і формами організації уроку, сформованістю навичок використання і складання алгоритмічних приписів, оволодінням теорією поетапного засвоєння знань;
- організацією дослідження загальношкільної методичної теми протягом кількох років як складової колективного комплексного дослідження;
- чіткого всебічного планування своєї роботи;
- всебічного моніторингу досягнень і огріхів роботи вчителя (також і самим учителем);
- наявністю відповідної навчально-матеріальної бази;
- усвідомленням того, що джерелом інформації повинні стати не лише шкільна бібліотека, методичний куточок, а й інші інформаційні системи.

За умови такої цілеспрямованої самоосвітньої роботи, при досконалому використанні різноманітних форм та методів методичної роботи у вчителя підвищується загальний рівень професійної педагогічної компетентності.

Позитивні наслідки самоосвітньої роботи можливі у тому разі, коли вона відповідно організована, довільна й усвідомлюється особистістю як соціальна потреба. Для більш ефективного результату самоосвітньої діяльності нею слід керувати, після кваліфікованої діагностики проміжних та кінцевих результатів робота має коректуватися, усвідомлюватися педагогом і впроваджуватися у практику роботи в школі. Нами розроблено навчально-тематичний план і програма самоосвітньої діяльності для вчителів, що мають звання учитель-методист та старший вчитель. Зараз програма апробується під час самоосвітньої роботи на курсах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

У подальших дослідженнях нами планується обґрунтувати єдину систему підвищення фахової кваліфікації вчителя. Розробити комплекс докурсівих і післякурсівих завдань як однієї з основних форм самоосвітньої діяльності вчителя у міжкурсівих період.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Данилова Г.С. Методичні служби України: проблеми управління, професійна підготовка / Навч.-мет. посібник. – К.: Ін-т змісту і методів навчання, 1997. – 256 с.
2. Максименко С.Д., Болюбаш Я.Я., Заброцький М.М., Шербан Т.Д. Діагностика сформованості професійних умінь та навичок вчителя // Проблеми розвиваючого навчання.– К.:Вища школа, 1997. – С.294-300.
3. Пономарев Я.А. Исследование творческого потенциала человека // Психол. журнал. – 1991. – №1. – С.18-21.
4. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості: Навчальний посібник. – К.: ІЗМН, 1996. – 236 с.
5. Семиченко В.А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід? / За ред. А.І.Зязюна /. – К.: Віпол, 2000. – 636 с.
6. Сметанський М. Соціально-педагогічні умови професійного становлення вчителя // Рідна школа. – 1995. – №5. – С.26-28.

7. Сисоева С.О. Педагогічна творчість: Монографія. – Харків-Київ: Книжкове видавн. "Каравела", 1998. – 150 с.
8. Творча особистість у системі неперервної освіти. – Матеріали міжнародної наукової конференції 16-17 травня 2000 р. – Харків: ХДПУ, 2000. – 217 с.
9. Хозяинов Г.И. Педагогическое мастерство преподавателя. – М.: Высш. школа, 1988. – 168 с.
10. Цикин В. Формирование новой парадигмы образования // Директор школы. – 2000. – №3. – С.106-114.
11. Чошанов М. ТМИ – теория множественного интеллекта // Директор школы. – 2000. – №3. – С.82-89.
12. Шакуров Р.Х. Творческий рост педагога. – М.: Знание, 1985. – 167 с.
13. Щербань П. Професійна компетентність керівника навчального закладу // Освіта і управління – 1998. – Т.2. – №2. – С.33-40.

УДК 378.1

О.М. Пинзеник

ОБГРУНТУВАННЯ ПРОГРАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена висвітленню програми-проекту дослідження процесу становлення і вдосконалення професійної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів I-II рівня акредитації.

This article deals with the showing of program of analysis of process of make and improvement of profession skills for educators at higher educational institutions with I-II accreditation level.

Успішне виконання комплексу освітніх завдань, висунутих вимогами сучасного соціально-економічного і культурного розвитку суспільства, вимагає удосконалення теоретичної і практичної підготовки кадрового потенціалу вищої педагогічної школи і, зокрема, підвищення професійної майстерності викладачів навчальних закладів I-II рівнів акредитації. Провідна роль у забезпеченні високого рівня професійних знань і вмінь студентів, формуванні здатності до творчої активності, до самовдосконалення, дослідницької та інноваційної діяльності майбутнього вчителя належить професорсько-викладацькому складу ВНЗ.

На жаль, значна частина спеціалістів, які працюють на посадах викладачів, не має необхідної загально-теоретичної підготовки, спеціальних знань з педагогіки та психології. Застосовувані сьогодні методи підвищення професійно-педагогічної майстерності мало ефективні. Система підвищення кваліфікації також не вирішує цю проблему, а самоосвіта нерідко носить безсистемний характер і не забезпечує відповідного рівня необхідних знань і вмінь. Крім того, переважна більшість спеціалістів, які прийшли працювати у вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації, не тільки не виявляє належної професійної підготовки, але й помилково вважає, що вона їм не потрібна. У цієї категорії викладачів, як свідчить наше дослідження, сформувався стійке небажання самостійно оволодівати основами педагогічної майстерності. Водночас сьогодні тільки викладач з високим професійним і особистим рівнем підготовленості може забезпечувати навчання та підготовку конкурентноспроможних кваліфікованих фахівців, здатних до мобілізації внутрішніх сил, духовної активності, самовдосконалення у швидкозмінних реаліях сучасності.

Проблема підготовки і вдосконалення викладацького складу вищої школи, підвищення його професійної майстерності знайшла достатнє висвітлення у педагогічній теорії і практиці. Так, у працях Б.С. Гершунського, Є.Г. Косовського, О.Б. Ховова, Н.Н. Шамрая, В.А. Скакуна, Н.М. Сказкіна та ін. розглянуто методологічні аспекти